

10-1-2018

criminal liability for bribery in some foreign countries

B Hidoyatov

Tashkent State University of Law

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/proacademy>

Part of the [Law Commons](#)

Recommended Citation

Hidoyatov, B (2018) "criminal liability for bribery in some foreign countries," *ProAcademy*: Vol. 1 : Iss. 3 , Article 12.
Available at: <https://uzjournals.edu.uz/proacademy/vol1/iss3/12>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in ProAcademy by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

АЙРИМ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАРДА ПОРАХЎРЛИК УЧУН ЖИНОИЙ ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ

CRIMINAL LIABILITY FOR BRIBERY IN SOME FOREIGN COUNTRIES

Abstract. Мақолада муаллиф томонидан айрим хорижий давлатларда порахўрлик учун жиноий жавобгарлик масалалари таҳлил қилинган. Шунингдек, миллий жиноят қонунчилигида порахўрлик боғлиқ жиноятлар учун жавобгарликка оид айрим жиҳатлар ёритилган.

Abstract. В данной статье автором проводится анализ вопросов уголовной ответственности за взяточничество в некоторых зарубежных странах. А также освещены некоторые аспекты уголовной ответственности за взяточничество в национальном законодательстве.

Abstract. In this article the author conducted an analysis questions of criminal responsibility for bribery in some foreign countries. And also highlighted some aspects of criminal liability for bribery in national criminal legislation.

Таянч сўзлар: порахўрлик, пора олиш-беришда воситачилик қилиш, ҳаля, коррупцияга қарши кураш, мансабдор шахс.

Ключевые слова: взяточничество, посредничество во взяточничестве, дарение, противодействие коррупции, должностное лицо.

Keywords: bribery, mediation in bribery, present, counteraction to corruption, officials.

Коррупция бугунги кунда деярли дунёнинг барча давлатларида учрайдиган ижтимоий хавфли қилмиш ҳисобланади. Шунингдек, коррупция умуминсоний иллат деб эътироф этилган.

Бу борада Президентимиз Ш.Мирзиёев “Жамиятимизда коррупция, турли жиноятларни содир этиш ва бошқа ҳуқуқбузарлик ҳолатларига қарши курашиш, уларга йўл қўймастик, жиноятга жазо, албатта, муқаррар экани тўғрисидаги қонун талабларини амалда таъминлаш бўйича қатъий чоралар кўришимиз зарур”¹, деб таъкидлаганди.

Бунинг исботи сифатида мамлакатимизда коррупцияга қарши курашда жуда муҳим бўлган икки ҳужжат 2017 йил 3 январда Ўзбекистон Республикасининг “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Қонуни² ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йилнинг 2 февралда “Коррупцияга қарши курашиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори³ қабул қилинди.

2017 йил 7 февралда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармонида ҳам фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини таъминлаш белгилан-

ган бўлиб, унда коррупцияга қарши муросасиз кураш, аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш масалалари кун тартибига қўйилган эди⁴.

Қайд этиш лозимки, коррупциявий жиноят тушунчаси кенг қамровли бўлиб, жиноят қонун ҳужжатлари нуктаи назаридан айтганда, порахўрлик жиноятларини моҳиятига кўра коррупцияга оид жиноятлар сифатида эътироф этиш мумкин. Бунда, порахўрлик жиноятлари деганда пора олиш (ЖК 210-модда), пора бериш (ЖК 211-модда), пора олиш-беришда воситачилик қилиш (ЖК 212-модда) каби ижтимоий хавфли қилмишлар назарда тутилади.

Кўрсатиб ўтилган жиноятларга қарши кураш миллий жиноят-ҳуқуқий сиёсатнинг устувор йўналишларидан бири бўлиб, сўнгги йилларда бу борада жавобгарликни такомиллаштириш йўналишида жиноят қонунига қатор ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Жумладан, пора бериш ва пора олиш-беришда воситачилик қилганлик учун белгиланган жазолар тури, миқдори ва муддатлари ўзгартирилиб, пора олиш учун белгиланган жазолар тури, миқдори ва муддатлари билан бир хилда белгиланди, пора берувчи ҳамда пора олиш-беришда воситачилик қилувчи шахс жиноятни содир этганидан кейин бу ҳақда ўз ихтиёри билан арз қилса, чин кўнгил-

дан пушаймон бўлиб, жиноятни очишда фаол ёрдам берган бўлса жавобгарликдан озод этилишига оид рағбатлантирувчи нормани қўллаш асоси чегараланди. Яъни эндиликда пора берувчи ва пора олиш-беришда воситачилик қилувчи шахслар бундай жиноят ҳақида ҳар қандай вақтда хабар бергани учун эмас, балки уни содир этганидан кейин бу ҳақда ўттиз сутка мобайнида ўз ихтиёри билан арз қилсагина жавобгарликдан озод қилиниши белгиланди, давлат ва нодавлат сектордаги порахўрлик билан боғлиқ жинойи қилмишлар дифференциация қилинди.

Ўз навбатида, мазкур турдаги ижтимоий хавфли қилмишларга қарши курашиш, мавжуд қонун ҳужжатларини такомиллаштиришда хорижий давлатларнинг илғор тажрибасини ўрганиш ва унинг ижобий жиҳатларини миллий қонунчиликка жорий этиш ҳам муҳим аҳамият касб этади.

А.Саидов таъкидлаганидек, “қиёсий-ҳуқуқий тадиқ этиш, бир томондан, чет элда асосий муаммони ҳал қилишда ўзини оқлаган фойдали омилларнинг барчасини аниқлашга кўмаклашса, бошқа томондан хориж тажрибасининг салбий томонларини, у ёки бу ҳуқуқий ечимларнинг самарали эмаслигини ҳисобга олиш учун имконият яратади”⁵.

Хорижий давлатларда порахўрлик учун жинойи жавобгарлик масалаларини таҳлил этишда бу турдаги жиноятлар динамикаси муҳим аҳамиятга эга. Шунга кўра, айрим халқаро ташкилотлар ушбу жиноятларнинг ўсиш ва камайиш тенденцияларини кузатиб боради. Жумладан, Транспаренси интернейшнл ташкилотининг маълумотида кўра, Дания, Швеция, Янги Зеландия, Сингапур давлатларида коррупция даражаси энг паст, Қирғизистон, Конго Демократик Республикаси, Гвинея, Чад, Суданда эса энг юқори эканлиги маълум қилинди⁶.

Порахўрлик жиноятларининг вужудга келиш сабаблари турли мамлакатларда ҳар хил бўлиб, тарихий босқич ва ижтимоий-иқтисодий тараққиёт даражаси билан белгиланганлиги сабабли мазкур жиноятлар учун жавобгарлик масалалари ҳам бири-бирдан фарқ қилади.

Қатор ривожланган ҳамда собиқ иттифок ҳудудидаги давлатлар жиноят қонунчилиги мисолида порахўрлик учун жинойи жавобгарликнинг айрим масалалари таҳлил этилганда қуйидагиларни кузатиш мумкин.

Жумладан, Канада жиноят қонунчилигига мувофиқ, “мансабдор шахсларни пора эвазига оғдириш”, “ҳукуматни алдаш”, “мансабдор шахс томонидан содир этилган ишончни суиистеъмол қилиш” каби қилмишлар порахўрлик жиноятлари сифатида эътироф этилади.

Бундай жиноятларнинг олдини олиш мақсадида эса 1985 йил Канадада давлат хизматчиларининг хизмат вазифалари ва шахсий манфаатлари ўртасида тўқнашув юз берган ҳолда улар амал қилиши шарт бўлган хулқ-атвор қоидаларини ўзида жамлаган Кодекс қабул қилинган. Қонун чиқарувчининг

фикрига кўра, мазкур қоидаларнинг мақсади – “давлат аппарати ва давлат хизматчиларининг ҳалоллигига жамиятнинг ишончини ошириш”дан иборат. Бундан ташқари, қоидалар юқорида зикр этилган жиноятларнинг олдини олишга, давлат хизматида ва уни тарқ этгандан сўнг “манфаатлар тўқнашув” рўй берган ҳолларда барча давлат хизматчилари хулқ-атворининг аниқ қоидаларини белгилашга, “бундай ҳолатлар рўй бериш эҳтимолини мумкин қадар камайтириш ва улар рўй берган тақдирда эса, уларни жамият манфаатларини кўзлаб ҳал қилиш”га қаратилган⁷.

АҚШ ва Буюк Британия жиноят қонунига бинан, оммавий ташкилотларнинг хизматчилари – мансабдор шахслар ҳам, бошқа ходимлар ҳам пора олганлик учун жавобгарликка тортилиши мумкин.

АҚШ, Буюк Британия жиноят қонунларидан фарқли ўларок, Италия, Франция ва ГФРда хизматчини пора эвазига оғдиришнинг олдини олишга қаратилган ҳуқуқий чоралар анча барқарордир. Францияда 1992 йилгача айбдорлар 1810 йилги ЖКнинг 177–183-моддалари билан жавобгарликка тортиб келинган; Италиянинг 1930 йилги Жиноят кодексига мансабдорлик жиноятларига доир жиддий ўзгартиришлар фақат 1990 йил киритилган. 1871 йили қабул қилинган Германия Жиноят кодексига порахўрликка оид меъёрлар деярли ўзгаришсиз қолган⁸.

Германияда эса порахўрлик жиноятлари нафақат субъект – мансабдор шахснинг белгиси бўйича, балки ҳимоя қилинадиган объект – давлат аппарати нормал амал қилиши бўйича ҳам бирлаштирилган⁹.

Буюк Британия статут ҳуқуқида порахўрлик учун жавобгарлик 1889, 1906, 1916 ва 1925 йилги қонунлар билан ўрнатилган, шунингдек суд прецедентлари билан тартибга солинган.

Айрим штатларда жиноят қонунчилигини кодификациялашда тавсиялари ҳисобга олинадиган АҚШнинг Намунавий Жиноят кодексига кўрсатилганидек, “оммавий хизматчи” атамаси “давлатнинг ҳар қандай мансабдор шахсини ёки хизматчисини, шу жумладан қонун чиқарувчи ва судьяни ҳамда давлат вазифасини амалга оширишда ёки бошқа тарзда иштирок этувчи ҳар қандай шахсни англади”¹⁰.

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси 2008 йил 7 июлдаги Қонун билан Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенциясига (Нью-Йорк, 2003 йил 31 октябрь) қўшилди¹¹. Албатта, халқаро ҳужжатга қўшилиш, ратификация қилиш унда иштирокчи давлатларга муайян мажбуриятлар юклайди, муайян талаблар бажарилишини талаб қилади. Конвенциянинг 15-моддасида “Миллий оммавий мансабдор шахсларни пора эвазига оғдириш” деб номланган норма мавжуд бўлиб, унга кўра, ҳар бир иштирокчи давлат ўз жиноят қонунчилигида оммавий мансабдор шахсга шахсан ёки воситачилар орқали ушбу мансабдор шахснинг ўзи

учун ёхуд бошқа жисмоний ёки юридик шахс учун, ушбу мансабдор шахс ўз лавозим вазифаларини бажариш вақтида бирон ҳаракатни амалга ошириши ёки ҳаракат қилмаслиги мақсадида, бирон ноқонуний афзалликни ваъда қилиш, таклиф этиш ёки тақдим этиш учун жавобгарлик белгилаши лозимлиги қайд этилган. Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунларида эса, фақат порани тақдим қилиш тўғридан-тўғри жиноят сифатида баҳоланган. Шундай бўлишига қарамаздан ваъда қилиш ва таклиф этиш мамлакатимиз жиноят қонунига биноан пора беришга суиқасд қилиш деб топилди ва қилмишни ЖК 25-моддаси 2-қисми орқали ЖК 211-моддаси билан квалификация қилиш мумкин.

Бироқ, мазкур конвенцияни ратификация қилган хорижий давлатларнинг жиноят қонунларида, пора беришни ваъда қилганлик ва таклиф қилганлик учун ҳам жиноий жавобгарлик тўғридан-тўғри қайд этилган. Бундай ҳолат Корея Республикаси ЖК 130-133-моддалари¹², Литва Республикаси ЖК 225-моддаси¹³, Швейцария ЖК 322-моддаси¹⁴, АҚШнинг Техас штати ЖК 36.02-моддаси¹⁵, ГФР ЖК 333-334 параграфларида¹⁶, порани таклиф қилиш эса, Швейцария ЖК 322-моддаси¹⁷, АҚШнинг Техас штати ЖК 36.02-моддаси¹⁸, ГФР ЖК 333-334 параграфларида¹⁹ белгиланган.

Бизнингча, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Коррупцияга қарши конвенцияси талабларидан келиб чиқиб, қолаверса, бу соҳада ривожланган хорижий мамлакатларнинг ижобий тажрибасини инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 212-моддаси биринчи қисми диспозициясига “манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш” сўзларидан кейин “ёки келишувни амалга оширишга қаратилган бошқа фаолият” сўзлари билан тўлдириш мақсадга мувофиқ.

Собиқ иттифок ҳудудидagi давлатлар жиноят қонунчилиги мисолида порахўрлик учун жиноий жавобгарликнинг айрим масалалари ўрганилганда пора предметини аниқлаштириш, унинг миқдорини чеклашда қонун чиқарувчи мансабдор шахсга тақдим этиладиган мулкый характердаги манфаатнинг чегараси аниқлаштирилганлиги кузатилади.

Жумладан, бир қатор давлатлар қонунларида ҳам айрим турдаги ҳадяни тақиқлайдиган нормалар мавжуд. Мисол учун, Россия Федерацияси Фуқаролик кодексининг 575-моддасида ҳадяни тақиқлаш назарда тутилган. Шунга ўхшаш норма Қозоғистон Фуқаролик кодексининг 509-моддасида ҳам мустаҳкамланган. Ҳадяни тақиқлаш тўғрисидаги нормалар Арманистон Фуқаролик кодекси (598-моддаси), Беларусь Республикаси Фуқаролик кодексига (546-моддаси) ҳам мавжуд. Давлат хизматчиларига нисбатан ҳадяни тақиқлаш тўғрисидаги нормалар айрим давлатларнинг давлат хизмати ва коррупцияга қарши кураш тўғрисидаги қонунларида ҳам белгиланган. Масалан, Озарбайжон Республикасининг “Коррупцияга қарши кураш тўғрисида”ги Қонунининг 8-моддасида

ҳам ушбу мазмундаги норма акс этган.

Айрим хорижий давлатлар қонунчилигидаги бундай нормалар мансабдор шахсга тақдим этиладиган моддий манфаатнинг пора предмети сифатида эътироф этилмаслигини, унинг миқдорини аниқлаштиради.

Шунингдек, хорижий мамлакатлар жиноят қонунлари таҳлили пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик масаласида сўз юритилганда, бу борада ўрганилган хорижий давлатларни шартли равишда икки турга ажратиш мумкин:

1) пора олиш-беришда воситачилик қилишни жиноятда иштирокчи деб баҳоловчи мамлакатлар қонунчилиги (Россия Федерацияси, Қирғизистон, Тожикистон, Украина, Озарбайжон, Молдова ва ҳ.к.);

2) пора олиш-беришда воситачилик қилишни алоҳида жиноят таркиби сифатида баҳоловчи мамлакатлар қонунчилиги (Арманистон, Қозоғистон, Туркменистон, Беларусь Республикаси ва ҳ.к.).

Пора олиш-беришда воситачилик қилишни алоҳида жиноят таркиби сифатида баҳоловчи мамлакатлар жиноят қонунларида қилмиш учун жавобгарлик белгиланган нормаларнинг тузилиши ҳам турлича. Жумладан, айрим давлатларда пора олиш-беришда воситачилик қилиш оддий диспозитив норма сифатида баҳоланган (масалан, Туркменистон), айримларида эса тасвирлов диспозициядан фойдаланилган (масалан, Арманистон, Қозоғистон ва ҳ.к.).

Жумладан, Туркменистон ЖКнинг 186-моддасида пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, унга кўра “пора олиш ёки беришда воситачилик қилиш беш йилгача озодликдан маҳрум қилиш билан жазоланади”. Яъни мазкур нормада пора олиш-беришга тавсиф берилмаган.

Беларусь Республикаси ЖКнинг 432-моддасида пора олиш-беришда воситачилик қилиш жинояти учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, унга кўра пора олувчи ёки берувчининг топшириғи билан бевосита порани бериш олти ойгача қамоқ ёки жарима ёхуд икки йилгача озодликни чеклаш ёки тўрт йилгача озодликдан маҳрум этиш жазоси билан жазоланади. Аммо, Беларусь Республикаси ЖКнинг мазкур нормасини муфассал деб бўлмайди. Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 212-моддасида белгиланган нормалар нисбатан муфассал берилган ва пора олиш-беришда воситачилик қилиш жиноятини нисбатан тўлиқ қамраб олади. Беларусь Республикаси ЖКнинг мазкур нормасида фақат порани бериш орқали воситачилик назарда тутилган бўлиб, пора берувчи ва пора олувчи ўртасида шундай келишувга эришишга мақсадида қилинадиган ҳаракатлар ушбу норма билан қамраб олинмаган.

Қозоғистон ЖКнинг 313-моддасида пора олиш-беришда воситачилик қилиш учун жавобгарлик белгиланган бўлиб, унга кўра, пора олувчи ва пора

берувчи ўртасида келишувга эришиш ёки эришилган келишувни амалга оширишга қаратилган фаолият таҳлил қилинаётган жиноят таркибини ҳосил қилади. Худди шундай норма Арманистон ЖКнинг 313-моддасида ҳам белгиланган: “пора олиш-беришда воситачилик қилиш, яъни пора олувчи ва пора берувчи ўртасида муайян келишувга эришишга ва ёки келишилган келишувни амалга оширишга қаратилган фаолият”.

Қозоғистон ва Арманистон ЖКларида белгиланган нормалар нисбатан муфассал бўлиб, Ўзбекистон ЖКда белгиланган нормаларга ўхшаш ва мазмунан бир хил. Аммо, Ўзбекистон ЖКда белгиланган нормадан фарқли равишда ушбу давлатлар ЖКларида “келишувни амалга оширишга қаратилган фаолият” атамасидан фойдаланилган. Ўзбекистон ЖКда эса, “манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш” атамаси қўлланилган. Мантиқан олиб қаралса, “келишувни амалга оширишга қаратилган фаолият” атамаси “манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш”дан кўра кенгроқ тушунча ҳисобланади, айтиш мумкинки, “келишувни амалга оширишга қаратилган фаолият” манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита беришни ҳам ўз ичига олади.

Хулоса ўрнида айтиш мумкинки, порахўрлик жиноятлари бўйича хорижий давлатлар жиноят қонунчилигини қиёсий таҳлил қилиш миллий қонунчилик нормаларини такомиллаштиришда му-

хим аҳамият касб этади. Шунга кўра, бизнингча, таҳлиллар натижасида ўрганилган айрим хорижий давлатларда порахўрлик учун жавобгарлик белгиланган қонун нормаларидан келиб чиқиб, миллий қонунчиликка айрим ўзгартиришларни киритиш мақсадга мувофиқ.

биринчидан, БМТнинг Коррупцияга қарши конвенцияси талабларини бажариш, бу борада ривожланган хорижий мамлакатларнинг ижобий тажрибасини инобатга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 212-моддаси биринчи қисми диспозициясига “манфаатдор шахсларнинг топшириғи билан порани бевосита бериш” сўзларидан кейин “ёки келишувни амалга оширишга қаратилган бошқа фаолият” сўзлари билан тўлдириш;

иккинчидан, қилмишни порахўрлик жинояти сифатида эътироф этишда пора предметининг минимал миқдорини аниқ белгилаш, бу билан кам аҳамиятли пора давлат хизматчиларининг мақоми тўғрисидаги қонун ҳужжатларида давлат иштирокидаги ташкилот ёки фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи мансабдор шахсларига бериладиган ҳадя миқдорини белгилаш ва унинг юқори чегарасини аниқлаштириш.

Фикримизча, бу турдаги ўзгартиришларни қонунчиликка киритиш порахўрлик жиноятлари учун жавобгарлик муқаррарлигини таъминлашга ҳамда пора олиш, пора бериш ва унда воситачилик қилиш каби ижтимоий хавфли қилмишларни тўғри квалификация қилишга хизмат қилади.

REFERENCES

1. Mirziyoev SH.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekistondavlatini mard va olijanob xalkimiz bilan birga kuramiz -T.: "Uzbekiston", 2016. B.10.
2. O'zbekistonRespublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish tugrisida"gi Qonuni. O'zbekistonRespublikasi Qonun xujjatlari tuplami, 2017 y., 1-son, 2-modda.
3. O'zbekistonRespublikasi Prezidentining 2017 yil 2 fevraldagi PK-2752-sonli "Korrupsiyaga qarshi kurashish tugrisida"gi O'zbekistonRespublikasi Qonunining koidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari tutrisida"gi Qarori.
4. O'zbekistonRespublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son "O'zbekistonRespublikasini yanada rivojlantirish buyicha Xdrakatlar strategiyasi tugrisida"gi Farmoni. O'zbekistonRespublikasi Qonun xujjatlari tuplami, 2017 y., 6-son, 70-modda.
5. Saidov A.X. Sravnitel' noe pravovedenie (osnovnie pravovie sistemi sovremennosti): Uchebnik dlya vuzov. - M., 2000. - S. 36-37.
6. Transparensi Interneshnl tashkilotining 2017 yilgi ma'pumatnomasi// IPr://adadad.1gap5ragepsu.ogd.gi
7. Yermilin L. Zakonodate'l stvo Kanadi: chto takoe «konflikt interesov»? // Yustitsiya. - 1990. - №23. - S. 32.
8. Abdurasulova K. Korrupsiyaga qarshi kurash. Bu borada chet el Qonunlarida nimalar belgilangan? // Xdyot va Qonun, № 3 2003 yil.
9. Otvetstvennost' za doljnostnie prestupleniya v zarubejnih stranax. / Otv. red. Reshetnikov F.M. - M., 2004. - S. 41-42.
10. Primerniy ugovolnii kodeks SSHA. / Pod red B.S. Nikiforova. - M., 2009. - S. 167.
11. O'zbekistonRespublikasi Qonun xujjatlari tuplami, 2008 yil, 28-son, 260-modda.
12. Ugolovniy kodeks Respubliki Koreya. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2010. - S. 104-106.
13. Ugolovniy kodeks Litovskoy Respubliki. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2010. - S. 310.
14. Ugolovniy kodeks Shveysarii. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2010. - S. 281.
15. Ugolovniy kodeks shtata Texas. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2006. - S. 376.
16. Ugolovniy kodeks Federativnoy Respubliki Germanii. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2003. - S. 506-507.
17. Ugolovniy kodeks Shveysarii. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2002. - S. 281.
18. Ugolovniy kodeks shtata Texas. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2006. - S. 376.
19. Ugolovniy kodeks Federativnoy Respubliki Germanii. - SPb.: Yuridicheskiy sentr press, 2003. - S. 506-507.